

Bijzonder Berkheide

Het duingebied waar Duinbehoud begon

Tekst: Kees Vertegaal

Berkheide is het duingebied tussen Katwijk en de Wassenare Slag. Tegenwoordig samen met 'grote broer' Meijendel verenigd in één groot Natura 2000-gebied. In 1975 werd de Werkgroep Berkheide opgericht om te zorgen voor een betere bescherming van dit bijzondere duingebied. Twee jaar later werd mede door de leden van de werkgroep Stichting Duinbehoud opgericht. Nu, na ruim 40 jaar, is er een lijvig boek, 'Bijzonder Berkheide', een lofzang op 'ons' duingebied.

Foto: Lorenzo Maginzali

Berkheide kent een rijke en roerige geschiedenis. Door de eeuwen heen hebben zich hier enorme veranderingen voorgedaan, in gang gezet door de natuur maar ook door de mens. Er is op alle mogelijke manieren gebruik en ook misbruik gemaakt van deze duinen. Een deel is verdwenen onder Katwijkse huizen, straten en sportvelden. In de jaren '70 zat het vol littekens, veroorzaakt door de waterwinning, ontspoorde recreatie en de Tweede Wereldoorlog. Om verdere teloorgang tegen te gaan zette de Werkgroep Berkheide zich in voor betere bescherming. Dat begon met het in kaart brengen van alle bijzondere planten en vogels. In 1977 werd mede vanuit de Werkgroep Berkheide de Stichting Duinbehoud en Waterwinning opgericht. Dit alles leidde tot een veel betere bescherming en een veel beter beheer van Berkheide. In de afgelopen decennia is bovendien 100 hectare toegevoegd dankzij de natuurontwikkeling van 'Lentevreugd', voormalige bollengrond. Een ander groot succes was het herstel van vochtige duinvalleien in het zuidwesten van Berkheide. Na meer dan honderd jaar afwezigheid keerden hier prachtige plantensoorten als parnassia, vleeskleurige orchis en rondbladig wintergroen weer terug. De Werkgroep Berkheide en haar officiële 'dochter', de Stichting Berkheide Coepelduinen, zijn de regionale vertegenwoordigers van Duinbehoud.

Bijzonder Berkheide

- ◆ (Meer dan) 1001 hectare duin
- ◆ 700 soorten planten
- ◆ 128 soorten broedvogels
- ◆ 321 soorten vogels waargenomen
- ◆ Ontelbaar veel soorten paddenstoelen
- ◆ 49 soorten zoogdieren
- ◆ 665 soorten nachtvlinders
- ◆ 31 soorten dagvlinders
- ◆ 20 soorten sprinkhanen en krekels
- ◆ 38 soorten libellen
- ◆ 222 soorten mossen
- ◆ 268 soorten korstmossen

Het Vlaggeduin, met 37 meter het hoogste duin van Zuid-Holland.
Foto: Gerrit van Ommering

Duinen zoals ze zijn bedoeld

Berkheide is een echt duingebied, met alles erop en eraan. In het boek komt het (bijna) allemaal aan de orde. Er zijn veel grote en kleine valleien en hoge duinkammen en -toppen. Het Vlaggeduin, niet ver van Katwijk, is zelfs het hoogste duin van Zuid-Holland. Er zijn fraaie, botanisch rijke noordhellingen. Het landschap is relatief open, met veel helm, droge en vochtige duingraslanden, duinrooshellingen en verstuiwingen. Ook de kalkrijke bodem draagt bij aan de rijke plantengroei. Direct ten zuiden van Katwijk vinden we een van de beste zeedorpenlandschappen van ons land. Ook hier vind je veel bijzondere planten, mossen en paddenstoelen.

De vallei Dorendel is het grootste bewaard gebleven duinakkertjescomplex van Nederland. Dankzij de grote landschappelijke variatie broeden er jaarlijks ruim 90 soorten vogels, met topsoorten als krooneend, roerdomp, groene specht en roodmus. Met zo'n 250 paar nachtegalen, 70 paar roodborsttapuiten en ruim 60 paar boomleeuwieriken levert Berkheide een substantiële bijdrage aan de landelijke populaties van deze soorten. Op het Dennenduin is een van de beste

vogeltrektelposten van Nederland. En dan vergeten we nog de vleermuisbunkers, de boommarter, de waterspitsmuis, de libellen en de dag- en nachtvlinders. Het is te veel om op te noemen en het past bij lange na niet in dit artikel. Gelukkig is er het boek. »

Kaart van "t 'Hoogheymraedschap van Rijnland" uit 1687, met de belangrijkste valleien in Berkheide. Archief Hoogheemraedschap van Rijnland, via www.rijnland.net

Kruisbladgentiaan. Foto: Gerrit van Ommering

Liggend bergvlas. Foto: Gerrit van Ommering

De naam Berkheide

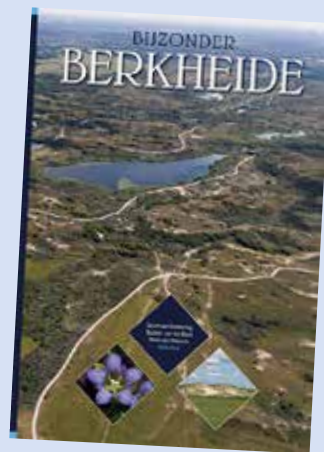
Berkheide dankt zijn naam aan de valleien Groot en Klein Berkheide in het zuiden van Berkheide. Al sinds 1687 worden die op kaarten vermeld. De valleien hebben hun naam waarschijnlijk ontleend aan het dorpje Berckheij dat bestond van eind 14de tot eind 16de eeuw. Het dorpje Berckheij lag aan de kust, direct ten noorden van de Wassenaar-se Slag. Een soort 'Wassenaar aan Zee' dus. Het was een vissersdorp, met als afzetgebied Wassenaar en Voorschoten. Er zijn nooit restanten van het dorpje gevonden, maar dat is niet zo verwonderlijk want het is waarschijnlijk door kustafslag in zee verdwenen.

Grote beervlinder
Foto:
Bas Haasnoot

'Bijzonder Berkheide', het boek

In juni van dit jaar verscheen het boek 'Bijzonder Berkheide'. In 54 hoofdstukken vertelt het boek 'alles' over dit duingebied. Aan veel soortgroepen, variërend van sprinkhanen en korstmossen tot vogels en zoogdieren wordt aandacht besteed. Het hele terrein wordt uitgebreid beschreven en in beeld gebracht in een rondgang langs ruim twintig deelgebieden. Er zijn hoofdstukken over het ontstaan van het duingebied, over de geschiedenis van Katwijk, Wassenaar en - niet vergeten - het verdwenen dorpje Berckheij en over de Tweede Wereldoorlog die hier zijn sporen heeft achtergelaten. In elk hoofdstuk wordt in een kadertje vermeld wat er 'bijzonder' is. Twee van die kaders zijn in dit artikel overgenomen. Verspreid door het boek staan fotopagina's over uiteenlopende thema's zoals orchideeën, aardsterren, roofvogels, strandpalen en kleuren. Het is daardoor niet alleen een leesboek maar ook een kijkboek. Het is in totaal 304 bladzijden dik en is geïllustreerd met 1412 foto's, die bijna allemaal in Berkheide zijn gemaakt. Er werkten 17 auteurs en 62 fotografen aan mee.

'Bijzonder Berkheide' is verkrijgbaar in boekhandels in de regio en via de webwinkel van Duinbehoud. Zie voor meer info de recensie elders in dit nummer.

Kleine Kop-op-schotel in de Vrieze Wei, een van de twee groeiplaatsen in Nederland. Foto: Theo Westra

Veldbezoek met Staatsbosbeheer. Derde van links Gerrit-Jan de Bruijn. Foto: Gerrit van Ommering

De meest bijzondere soorten

- ◆ Kruisbladgentiaan, vrijwel alleen in Berkheide en Meijndel
- ◆ Enige groeiplaats in Nederland van liggend bergvlas
- ◆ Diverse groeiplaatsen van het zeer zeldzame bleek schildzaad
- ◆ Duinkoraaltje, een nieuwe paddenstoel voor Nederland
- ◆ Kleine kop-op-schotel, een van de twee groeiplaatsen in Nederland
- ◆ Veel zeldzame soorten aardsterren
- ◆ Heel veel nachtegalen

Het boek geeft uiteraard een prachtig overzicht van wat Berkheide allemaal te bieden heeft. Maar zelf het duin in gaan is de beste manier om al dat moois te leren kennen. In de zuidrand van Katwijk zijn meerdere ingangen. Langs de binnenduinrand hebben de Pan van Persijn en Lentevreugd eigen ingangen (met parkeerplaatsen). In het zuidwesten zijn er ingangen (ook met volop parkeergelegenheid) aan de Wassenaarse Slag. •

Kees Vertegaal is lid van de
Werkgroep Berkheide

Roodborsttapuit.
Foto: René van Rossum